

Zbornik
Instituta za kriminološka i
sociološka istraživanja
2007 / Vol. XXVI / 1-2 / 121-138

Originalni naučni rad
UDK: 343.24

INTERMEDIJARNE SANKCIJE

Snežana Soković*
Pravni fakultet, Kragujevac

Danica Vasiljević**
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd

Ovaj rad pruža kratak opis intermedijarnih sankcija. Te su sankcije nerazvijene da premoste prazninu između tradicionalne probacije i kazne zatvora, kao i da ostvare tri glavna cilja: smanjenje troškova, smanjenje zatvorske populacije, i redukovanje stope recidivizma. Evaluacija efekata intermedijarnih sankcija je pokazala da su očekivanja bila isuviše optimistična. Rad se završava diskusijom teoretskih i praktičnih implikacija korišćenja intermedijarnih sankcija, kao i njihovog budućeg razvoja.

KLJUČNE REČI: intermedijarne sankcije / sankcije u zajednici / probacija

* Email: ssnezana@jura.kg.ac.yu

** Email: danica.v@sezampro.yu

UVOD

Razvoj i primena sankcija u zajednici se zasniva na pretpostavci da većinu krivičnih dela izvršavaju prestupnici koji nisu nasilni i koji ne predstavljaju veliku opasnost po društvo, pa se može očekivati da se ciljevi kažnjavanja mogu postići i u uslovima koji nisu toliko strogi kao u zatvoru. Tendencija humanizacije penalne prakse, a takođe i težnja za što racionalnijim korišćenjem postojećih resursa, istovremeno uslovljava da se zakonodavstva u svetu sve više okreću primeni mera koje nemaju represivan karakter. Očigledni nedostaci kazne zatvora (stigmatizacija prestupnika, gubitak radnog mesta, kriminalna infekcija, izloženost raznim deprivacijama, prizonizacija itd.), uz činjenicu da povećanje broja zatvorske populacije dodatno povećava troškove izvršenja institucionalnih sankcija koji opterećuju budžet, upućuju na primenu alternativnih rešenja prema prestupnicima koji su pogodni za sankcije u okviru zajednice. Primena takvih sankcija ima višestruke koristi, kako za prestupnika, kome se pruža mogućnost da održi veze sa socijalnom sredinom, tako i zajednicu i žrtvu, koje mogu očekivati nadoknadu štete kroz reparaciju, rad u javnom interesu i sl. Široko primenjivana prema prestupnicima "niskog rizika" tradicionalna probacija, koja se nalazi nasuprot kazne zatvora, obično je kritikovana zbog svoje relativne "blagosti" i nedovoljnog stepena nadzora. To je jedan od razloga njene ograničene primene i nemoći da premosti široki jaz koji je deli od kazne zatvora.

Između ova dva ekstrema, zatvora i probacije, nalaze se sankcije čija je svrha da obezbede kontinuum kazni, omoguće bolju individualizaciju, umanje arbitarnost sudija, pruže im mogućnost nalaženja "kompromisa" između kazne zatvora i probacije. Potreba za usklađivanjem kazne sa težinom krivičnog dela, okolnostima izvršenja i karakteristikama prestupnika prisutna je ne samo u krivičnoj fazi, kada sudija izriče odgovarajuću sankciju, već i tokom njenog izvršenja, kada se prati odgovor prestupnika na izrečenu sankciju, njegovo ponašanje i poštovanje uslova koji su pred njega postavljeni. Ideja koja stoji iza ovog koncepta sastoji se u tome da se ponudi "nešto između probacije i zatvora, gde su uslovi nadzora još uvek strogi, dok

su kazne blaže od zatvorskih" (Morris, Tonry, 1990). Takve sankcije nazvane su intermedijarnim sankcijama. One obuhvataju širok dijapazon mera: novčane kazne u dnevnim iznosima, različite vidove restitucije, rad u javnom interesu, elektronsko praćenje, intenzivni probacioni nadzor, kućni pritvor, centre za dnevno izveštavanje, boot kampove i različite oblike zaštitnog nadzora koji se mogu sprovesti u lokalnoj zajednici.

ŠTA SU TO INTERMEDIJARNE SANKCIJE?

U periodu od 1930-tih do sredine 1970-tih godina praksa kažnjavanja u SAD je bila usmeravana modelom neodređenih sankcija, pri čemu je sudija odlučivao koga treba uputiti u zatvor, a odbor za parolni nadzor je, u zavisnosti od napredovanja prestupnika kroz zatvorski tretman, određivao kada će ovaj biti pušten na parolni nadzor. Kada su zatvori postajali suviše popunjeni, parolni nadzor je korišćen kao izlazna strategija za smanjenje broja zatvorenika. Prestupnici kojima nije izrečena kazna zatvora u najvećem broju slučajeva su upućivani na probacioni nadzor. Između ove dve kazne postojao je relativno mali izbor intermedijarnih sankcija, kao što su kuće na pola puta i intenzivni probacioni nadzor, ali su one korišćene veoma retko (Tonry, 1997). Ovakav model određivanja kazni je, pored drugih nedostataka, bio opterećen preteranom arbitrarnošću sudija i odbora za parolni nadzor, što je za posledicu imalo da mnogi prestupnici provedu u zatvoru mnogo duži vremenski period, često u nesrazmeri sa težinom izvršenog krivičnog dela ili dužine trajanja kazne drugog prestupnika za slično delo.

Prelaskom na model određenih sankcija sredinom 1970-tih godina menja se i filozofija kažnjavanja. Kriza ideje rehabilitacije reflektovala se u kaznenoj politici kroz usvajanje zakona kojima se striktno reguliše oblast materijalnog krivičnog prava. Određivanje sankcije u velikoj meri je vođeno smernicama za izricanje u formi matrica koje upućuju sudiju da izriče sankciju u skladu sa vrstom krivičnog dela i prethodnim krivičnim dosijeom prestupnika. Drugim rečima, dužina trajanja kazne se određuje pre svega onim što je prestupnik učinio, a ne u skladu sa vremenom koje je potrebno da bi se on rehabilitovao tokom izvršenja kazne. Ovakav

način kažnjavanja umanjio je "moć" sudija i njihova diskreciona prava i doprineo ujednačavanju sudske prakse, ali je sa druge strane povećana "strogoća" kažnjavanja. Za pojedine vrste krivičnih dela određen je mandatorni minimum kazne zatvora od 85% koju prestupnik mora da odsluži kako bi uopšte bila razmatrana mogućnost otpusta na parolni nadzor (Petersilia, 2003). Legislativa na federalnom nivou, prema nekim autorima (Lutjen, 1996) gotovo u potpunosti ignoriše sankcije u zajednici, a Sentencing Reform Act iz 1984. ukinuo je federalni parolni nadzor kao sredstvo za kontrolu prenatrpanosti zatvora, što je za posledicu imalo potrebu izgradnje novih federalnih zatvora. (prema: Cromwell, 2005). Evaluacija smernica za izricanje sankcija je pokazala da je ovakva politika donošenja sudskih odluka (da li će prestupnik biti zatvoren ili ne) imala veći uticaj na porast zatvorske populacije nego sama dužina trajanja zatvorske kazne.

U takvim okolnostima intermedijarne sankcije se javljaju kao sredstvo kojim se može smanjiti pritisak na zatvorske kapacitete, a sa druge strane omogućiti prestupniku da ostane izvan zatvora, ali pod većim stepenom nadzora nego što je to slučaj sa tradicionalnom probacijom. Teoretski gledano, intermedijarne sankcije su namenjene prestupnicima koji bi inače završili u zatvoru, a ne onima koji su pogodniji za probaciju (Morris, Tonry, 1990). Dakle, intermedijarne sankcije se smatraju jeftinijom alternativom kazne zatvora, mada neki autori smatraju da su takva očekivanja iluzorna, i da pod određenim uslovima intermedijarne sankcije mogu zapravo povećati troškove u ljudskim i materijalnim resursima sistema (Ulmer, 2001).

Morris i Tonry navode da su intermedijarne sankcije značajne iz tri razloga: Kao prvo, one stvaraju kontinuum sistema kažnjavanja u kome se strogost sankcije može usklađivati sa težinom krivičnog dela. Drugo, one mogu pružiti "srednje rešenje" za prestupnike za koje je zatvaranje bespotrebno strogo, a obična probacija neadekvatno blaga sankcija. Treće, one predstavljaju efikasno sredstvo za postupanje u slučaju kršenja uslova, kada se umesto opoziva sankcije i zatvaranja prestupnika može nametnuti restriktivnija intermedijarna sankcija (Morris, Tonry, 1990).

S tim u vezi, mnoge jurisdikcije širom SAD su razvile smernice za izricanje intermedijarnih sankcija kojima se definišu takozvane "zone

kažnjavanja": zona zatvaranja, zona intermedijarnih sankcija i diskreciona zona, koja podrazumeva diskreciono pravo sudije da odlučuje u slučajevima koji nisu definisani smernicama. Država Masačusets je usvojila koncept kontinuuma intermedijarnih sankcija u skladu sa težinom kazne ili restrikcijama slobode u skladu sa kaznom, i identifikovala četiri stepena intermedijarnih sankcija rangiranih od celodnevnih restrikcija do administrativne probacije, na sledeći način:

IV stepen: Celodnevne restrikcije, kada je prestupnik pod nadzorom 24 časa; na primer kuće na pola puta, ili ustanove za lečenje od bolesti zavisnosti,

III stepen: Dnevne obaveze, kao što je elektronsko praćenje ili intenzivni probacioni nadzor,

II stepen: Standardni nadzor, kada prestupnik ima nedeljne obaveze koje mora da ispunjava, što predstavlja standardni probacioni nadzor,

I stepen: Finansijske obaveze, koje obično podrazumevaju kontrolu periodičnog plaćanja novčanih kazni, restitucije, nadoknada žrtvi i slično, tzv. administrativna probacija (Carney, 1998).

Michael Tonry je svojevremeno pisao o značaju proširivanja smernica za izricanje sankcija od prostih obrazaca koji određuju ko ide u zatvor i na koje vreme, do vodilja koje olakšavaju izbor između različitih intermedijarnih sankcija, odnosno između intermedijarne sankcije i zatvora ili probacije. Autor polemíše o značaju ograničavanja moguće arbitarnosti sudija zaključujući da su smernice za izricanje sankcija "jedini trenutno dostupan mehanizam za strukturisanje diskrecionih prava sudija u pogledu primene intermedijarnih sankcija" (Tonry, 1997).

Različiti nivoi nadzora i servisa na kontinuumu sankcija su važni zbog još jednog razloga: Oni obezbeđuju mogućnost sudijama i stručnjacima koji izvršavaju sankcije u zajednici da nagrade pozitivno ponašanje prestupnika i postignute rezultate programa (Cromwell, 2005). Kada izriče intermedijarne sankcije, sudija će odrediti početni stepen sankcije iz ponuđene matrice. Probacioni službenik će imati diskreciono pravo da prebaci prestupnika u niži nivo sankcije pod određenim uslovima, bez konsultacije sa sudijom, u skladu sa uslovima koje je sudija odredio. On takođe ima pravo da prebaci prestupnika u

viši nivo sankcije, ali samo do onog stepena koji je sudija odredio svojom presudom. Samo sudija ima ekskluzivno pravo da odredi viši nivo intermedijarne sankcije u odnosu na prvobitno izrečenu sankciju (Carney, 1998).

U SAD tokom 1980-tih i 1990-tih intermedijarne sankcije su bile u velikoj meri izricane prestupnicima čija su krivična dela nalagala primenu kazni srednjeg stepena i čija je procena rizika i potreba sugerisala da se sa njima na odgovarajući način može postupati u zajednici. Istraživanja u ovom periodu su ukazala na pojavu efekta "širenja mreže" u tom smislu da se intermedijarne sankcije u velikoj meri izriču i onim prestupnicima koji su pogodni za probacioni nadzor i to samo iz razloga što je sankcija dostupna, a ne zato što je prestupniku potreban intenzivniji nadzor. Na taj način se povećava krug klijenata, što zahteva angažovanje sve više resursa. Drugi efekat, sa mnogo značajnijim konsekvencama je takozvano "jačanje mreže". Ukoliko je prestupnik pod većim stepenom nadzora, veća je verovatnoća da će biti otkriveni eventualni prestupi ili povrede uslova predviđenih programom, što može voditi opozivu intermedijarne sankcije i upućivanju prestupnika u zatvor.

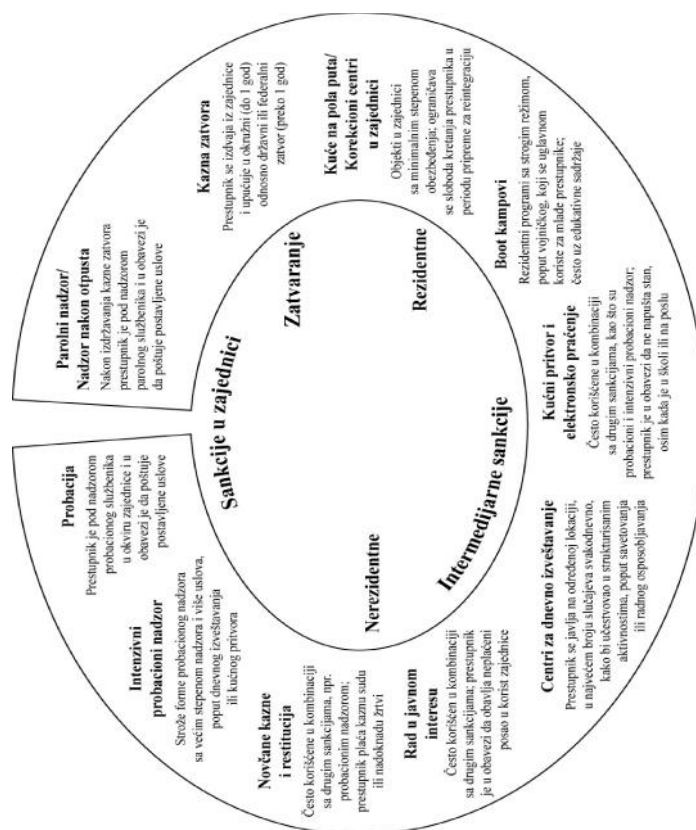
Intermedijarne sankcije su viđene kao način za redukovanje potrebe za zatvorskim kapacitetima, a istovremeno kao sredstvo kojim se obezbeđuje kontinuum sankcija kojima se izlazi u susret zahtevu za proporcionalnim kažnjavanjem "prema zasluži" prestupnika. Tokom 1980-tih intermedijarne sankcije su često bile precenjene kao sposobne da preusmere prestupnike van zatvora, redukuju stopu recidivizma i uštede novac. Kao i sve što izgleda "suviše lepo da bi bilo istinito", one ipak nisu uspele da ispune ta visoka očekivanja. Postoje, naravno, programi čija uspešnost ohrabruje zagovornike intermedijarnih sankcija, ali su u praksi pokazane i neke njihove slabosti.

U zavisnosti od izvora koji se koristi, u literaturi se navodi 8-12 različitih oblika, odnosno tipova intermedijarnih sankcija. Na grafikonu 1 je dat jedan od prikaza preuzet od Gail Caputo (2004). Može se uočiti podela na tri grupe sankcija: sankcije u zajednici, koje čine probacioni i parolni nadzor, zatvaranje (kazne zatvora) i intermedijarne sankcije. Intermedijarne sankcije su podeljene na rezidentne (kuće na pola puta i boot kampovi) i nerezidentne (intenzivni probacioni nadzor, novčane

kazne i restitucija, rad u korist zajednice, centri za dnevno izveštavanje, kućni pritvor i elektronsko praćenje).

U daljem tekstu ukratko ćemo pojasniti više opcija kažnjavanja, unutar sistema intermedijarnih sankcija, koje se koriste u jurisdikcijama u SAD.

Grafikon 1:
 Kontinuum sankcija (preuzeto od: Caputo Gail, 2004)

INTENZIVNI PROBACIONI NADZOR

Intenzivni probacioni nadzor je od samog početka bila jedna od najpopularnijih sankcija koja ima najdužu istoriju, pa je stoga i najviše evaluirana. Kao što ime govori, intenzivni probacioni nadzor (ISP) podrazumeva mnogo češće kontakte između prestupnika i njegovog supervizora i veći obim restrikcija nego što je to karakteristika standardne probacije. Uopšteno, ISP su namenjeni prestupnicima većeg nivoa rizika ili onima koji su izvršili teža krivična dela. Pored toga, u okviru ISP može se uključiti široka lepeza dodatnih elemenata. Oni mogu podrazumevati vremenska ograničenja, kućni pritvor, obavezu nadoknade štete, rad u javnom interesu, plaćanje troškova nadzora, učestvovanje u programima odvikavanja od droge i alkohola, obavezu obrazovanja i zapošljavanja, smeštaj u ustanove, redovno podvrgavanje testovima na PAS i različite druge uslove. Povezivanje različitih elemenata izvan okvira pojačanog nadzora odražava činjenicu da ISP služi širokom spektru ciljeva. Ti ciljevi mogu biti smanjenje prenatrpanosti zatvora, pružanje kvalitetnijih tretmana rehabilitacije, poboljšanje javne bezbednosti, vraćanje poverenja javnosti u probaciju, smanjenje troškova zatvora, efikasnije naplaćivanje novčanih kazni, postizanje veće satisfakcije kod žrtve, olakšano identifikovanje prestupnika većeg rizika i bolje usaglašavanje potreba i rizika prestupnika sa postojećim resursima (Harris, 1986).

Veoma je važno naglasiti da se ISP zasnivaju više na pretpostavkama nego na empirijski izvedenim saznanjima. Oni odražavaju pretpostavke da:

- (1) povećanje broja kontakata između prestupnika i supervizora smanjuje prestupničko ponašanje, i
- (2) da će veći broj kontakata omogućiti lakšu detekciju prestupničkog ponašanja.

Što se tiče prve pretpostavke, jedno istraživanje ISP u New Yorku nije pokazalo značajnu povezanost između intenziteta kontakata prestupnika i supervizora i rezultata probacije. Prema tome, moguće je da programi intenzivnog nadzora ne daju bolje rezultate od onih koji podrazumevaju manji stepen nadzora. Što se druge pretpostavke

tiče, ranija istraživanja sugerišu da intenzivni nadzor vodi do povećanog opoziva alternativne sankcije kao posledica tehničkih prekršaja, ali isto tako i do manjeg broja presuda za nove prekršaje. Nažalost, veza između stope opoziva alternativnih sankcija i smanjenja kriminaliteta nije jasna. Često se pretpostavlja da je verovatnije da će prestupnik koji ne uspe da se povinuje svim formalnim uslovima koji su pred njega postavljeni nastaviti sa kriminalnom aktivnošću, za razliku od prestupnika koji ispunjava postavljene uslove. Međutim, ukoliko ova pretpostavka nije valjana, u zatvore će biti upućivani i prestupnici koji ne bi vršili nova krivična dela da su se nalazili pod standardnim probacionim nadzorom.

Iako evaluacija programa intenzivnog nadzora ne ukazuje na dosledne rezultate, neka od istraživanja programa za kontrolu prestupnika zavisnika od psihoaktivnih supstanci pokazuju da se ISP može koristiti kao sredstvo za uvođenje prestupnika u program.

NOVČANE KAZNE I RESTITUCIJA

Novčane kazne u dnevnom iznosu su zasnovane na jednostavnom konceptu: novčana kazna treba da bude proporcionalna težini krivičnog dela i da ima približno jednak efekat (u ekonomskom smislu) na prestupnike različitog finansijskog statusa koji su izvršili isto krivično delo. Novčana kazna u dnevnom iznosu se određuje kroz postupak u dve faze: Najpre se, na bazi skale, određuje broj dnevnih iznosa u skladu sa težinom krivičnog dela. Drugi korak predstavlja utvrđivanje visine dnevnog iznosa na osnovu određivanja dnevnih prihoda prestupnika, pri čemu se odbijaju nužni rashodi, uzimajući u obzir i druge zavisne faktore i posebne okolnosti. Ukupan iznos novčane kazne se utvrđuje množenjem broja dnevnih iznosa sa visinom dnevnog iznosa.

Koncept novčane kazne u dnevnom iznosima je prvobitno predstavljen u Švedskoj još 1920-tih godina i ubrzo uveden u krivična zakonodavstva ostalih skandinavskih zemalja. Početkom 1970-tih prihvaćen je u Zapadnoj Nemačkoj u sklopu reforme zakonodavstva koja je imala za cilj redukovanje primene kratkotrajnih kazni zatvora. Ova praksa se pokazala izuzetno uspešnom, tako da je u Zapadnoj

Nemačkoj u periodu od 1968. do 1976. godine broj izrečenih kazni zatvora u trajanju do 6 meseci smanjen sa 110.000 na približno 10.000, dakle, praktično 90%. Zemlje Zapadne Evrope su prihvatile novčanu kaznu u dnevnim iznosima kao sankciju izbora za veliki broj krivičnih dela, koja se koristi čak i u slučajevima težih krivičnih dela. Primera radi, u Nemačkoj se ova sankcija izriče u 75% slučajeva imovinskih krivičnih dela i 66% slučajeva krivičnih dela sa elementima nasilja (U.S. Department of Justice, 1996).

U SAD su prvi eksperimenti sa primenom novčane kazne u dnevnim iznosima počeli 1988. godine u Ričmondu, država Nju Jork, sa ciljem da se primeni evropski model i proceni kako će on funkcionisati u praksi.

RAD U JAVNOM INTERESU

Programi rada u javnom interesu iziskuju od prestupnika da rade u zajednici da bi nadoknadili štetu koju su prouzrokovali ili da bi zaradili novac u cilju ispunjavanja obaveza restitucije ili novčane kazne. Rad u javnom interesu se uobičajeno javlja kao uslov probacije ili je kao kazna povezana sa nekim drugim intermedijarnim programom; veoma se retko koristi kao samostalna sankcija, uglavnom kao kazna za minorna krivična dela (npr. prekršaji povezani sa upravljanjem motornim vozilom), što je nepodesno jer je rad u javnom interesu teška kazna koja nailazi na opšte odobravanje javnosti, jeftina je za sprovođenje, i proizvodi javno dobro, pri čemu se može u značajnoj meri uskladiti sa težinom krivičnog dela.

Zastupnici ideje restorativne pravde brane stav da je rad u javnom interesu najefikasniji kada je usklađen sa štetom koju je zajednica pretrpela. Urađeno je nekoliko sistematskih procena da bi se utvrdilo dali je verovatnoća recidivizma kod prestupnika koji završe ovakav program veća ili manja u odnosu na prestupnike koji su osuđeni na druge sankcije. Jedna od malobrojnih metodoloških studija našla je da je rad u javnom interesu u "pozitivnom odnosu sa redukcijom recidivizma" (Bonta, Wallace-Capretta, Rooney, McAnoy (2002). Nejasno je, međutim, u kojoj meri prestupnici zapravo povezuju svoje učešće u ovakvim programima sa štetom koju su prouzrokovali zajednici.

Zanimljivo je napomenuti da se rad u javnom interesu u Engleskoj i Škotskoj smatra adekvatnom zamenom kazni zatvora, međutim evolutivne studije ipak pokazuju da je stopa recidivizma približno jednaka u poređenju sa prestupnicima kojima je izrečena kazna zatvora (Tonry, 1997).

CENTRI ZA DNEVNO IZVEŠTAVANJE

Centri za dnevno izveštavanje predstavljaju tip nerezidentnih programa namenjenih za kontrolu lica puštenih iz istražnog zatvora u pretkrivničnom postupku, kao i osuđenim prestupnicima na probacionom ili parolnom nadzoru. Prvi put se javljaju tokom 1970-tih godina u Engleskoj i Velsu, gde su bili naročito popularni. Njihova osnovna svrha je da omoguće uštedu zatvorskih resursa, obezbede visok stepen nadzora u okviru zajednice i stave na raspolaganje programe tretmana prestupnika.

U zavisnosti od stepena nadzora i rasporeda aktivnosti klijenti su obavezni da se javljaju nekoliko puta u toku dana i izveštavaju o svom kretanju i aktivnostima. Oni su takođe u obavezi da pohađaju školu i redovno odlaze na posao, a kada su prisutni u centru učestvuju u savetovanjima, edukaciji, podvrgavaju se periodičnim testovima na drogu i sl.

KUĆNI PRITVOR I ELEKTRONSKO PRAĆENJE

Kućni pritvor (sa ili bez elektronskog praćenja) omogućava prestupniku koji čeka suđenje ili je osuđen na zatvorsku kaznu da kao alternativu zatvoru boravi u svojoj kući. Za to vreme on može da odlazi na posao, učestvuje u programu tretmana i posećuje probacionog službenika. Kućni pritvor je u najvećem broju slučajeva ili povezan sa intenzivnim probacionim nadzorom ili sa elektronskim praćenjem. Osnovni cilj kućnog pritvora je da obezbedi pojavljivanje optuženog na sudu, odnosno ograničavanje njegove slobode kretanja, u oba slučaja uz uštedu zatvorskih kapaciteta.

Jedna od glavnih kritika kućnog pritvora je da on zapravo i nije kazna, jer boravak kod kuće za mnoge ljude ne predstavlja neprijatno

iskustvo. Neke od primedbi koje se odnose na kršenje prava privatnost optuženog koji očekuje suđenje, kao i privatnosti članova njegove porodice, opovrgavaju se činjenicom da je većina ovakvih programa zasnovana na volonterskoj bazi, odnosno dobrovoljnom pristanku prestupnika. Potencijalni rizik kućnog pritvora jeste da prestupnik može da nastavi sa kriminalnom aktivnošću praktično ne kršeći pravila kućnog pritvora, a takođe se javlja i povećani problem porodičnog nasilja (Cromwell, 2005).

Elektronsko praćenje prestupnika se veoma često koristi u kombinaciji sa kućnim pritvorom i ostvaruje se putem senzora u narukvicama oko prestupnikovih zglobova koji su povezani telefonskim linijama sa centralnim računarom koji emituje stalan signal. Ukoliko je signal ometen time što je prestupnik prešao odobreni radijus kretanja, glavni računar snima datum i vreme nestanka signala. Računar će takođe zabeležiti datum i vreme obnavljanja signala. Ako se prekid signala dogodi u vreme kada bi prestupnik trebalo da bude u kući, prekršaj se proverava od strane parolnog službenika i prestupnik može biti uhapšen.

KUĆE NA POLA PUTA

Kuće na pola puta pripadaju grupi rezidencijalnih sankcija sa minimalnim obezbeđenjem koji prestupnicima i uslovno otpuštenim zatvorenima pružaju smeštaj, eventualni tretman i pristup resursima u zajednici kada je u pitanju zapošljavanje i edukacija.

Kuće na pola puta rade pod različitim imenima, kao što su predotpusni centri, orijentacioni centri (guidance centers), ili centri društvenog tretmana. SAD imaju otprilike jednak broj Kuća na pola kojima se upravlja privatno kao i onih čiji je vlasnik i kojima upravlja država. Prestupnici koji borave na ovakvim mestima često dele poslove oko kuće i često se uključuju u neku vrstu vršnjačkog savetovaništa (kada je potrebno) da bi pomogli drugu koji ima problema sa prilagođavanjem.

Kuće na pola puta su vid postepenog oslobađanja u zajednicu dok je prestupnik još pod zatvorskom kaznom, stoga one predstavljaju most između institucionalnog smeštaja i zajednice (Howard, 2001).

BOOT KAMPOVI

Boot kamp programi predstavljaju jednu od najpoznatijih formi šok zatvaranja, kratkotrajnih kazni zatvora koje imaju za cilj zastrašivanje prestupnika suočavanjem sa zatvorskom sredinom.

Iako promovisani kao sredstvo za smanjenje stope recidivizma, troškova izvršenja sankcije i prenatrpanosti zatvora, većina boot kampova nema primetan efekat na rezultate koji se od njih očekuju. Jedna trećina do jedne polovine učesnika boot kampova ne uspeva da završi program i kao rezultat toga bivaju upućivani u zatvor.

U većini programa, intenzivni nadzor nakon otpusta produkuje stopu tehničkih prekršaja i opoziva veću nego kada to poredimo sa prestupnicima na manje intenzivnim programima.

Programi iz "zadnje linije" na koje se prebacuju zatvorenici (npr. u boot kampove) umesto služenja duže vremenske kazne donose uštede u novcu i zatvorskom prostoru, iako se u praksi javlja veliki procenat neuspešnosti, tehničkih prekršaja i stope opoziva. Generalno, prema postojećim podacima, nema bitne razlike u stopi recidivizma između bivših štićenika *boot campova* i tradicionalnih ustanova. Prema nekim izvorima stopa recidivizma se kreće od 40-49%, pa čak do 90-99%, što bi značilo da je prosečna stopa za sve kampove 63.5% (Dicky, 1994). I drugi autori navode pilično pesimističke podatke o efektivnosti boot kamp programa kada se ta efikasnost izražava redukcijom recedevizma.

Najveći deo saznanja o boot kampovima potiče od serije studija Doris MacKenzie i kolega sa Univerziteta u Merilendu, US General Accounting Office pregleda istraživanja i iskustava iz 1993. i jednog ranijeg pregleda boot kampova sprovedenog od strane National Institute of Justice. Njihovim istraživanjima ustanovljeno je da se primenom Boot camp programa u velikoj meri može uticati na izmenu stavova prestupnika što se dalje reflektuje na ostvarivanje uspeha u resocijalizaciji. Imajući u vidu da prestupnici koji su uključeni u boot camp programe postižu iste ili bolje rezultate u pogledu izmene stavova i ponašanja nego prestupnici kojima u izrečene standardne institucionalne sankcije, može se zaključiti da ovaj vid programa, za

određene prestupnike, uz adekvatnu organizaciju i usklađenost sa specifičnim potrebama prestupnika, može dati određene rezultate.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Tri osnovna cilja koje su zagovornici intermedijarnih sankcija ambiciozno postavili su sledeći: smanjenje troškova izvršenja, redukovanje zatvorske populacije i smanjenje stope recidivizma. Istraživanja i evaluacija programa intenzivnog nadzora, boot kampova, kućnog pritvora i elektronskog praćenja nisu ipak potvrdila ova optimistička očekivanja.

Kada su u pitanju troškovi izvršenja intermedijarnih sankcija jasno je da postoji znatna razlika u odnosu na kazne zatvora. Kazne zatvora su mnogo skuplje za izvršavanje od kazni kućnog zatvora, intenzivnog nadzora, ili centara za dnevno javljanje, i ako ovi poslednji nisu manje efikasni u redukovanju recidivizma, oni mogu pružiti približno istu javnu bezbednost po mnogo manjoj ceni. Ali, da ne košta manje ono što je jeftinije dokaz su upravo intermedijarne sankcije. Primera radi, iako su projektovani troškovi intenzivnog probacionog nadzora (ISP) tri puta manji od troškova zatvora (4000\$ naspram 12000\$ godišnje po prestupniku respektivno) u praksi se dešava sledeće:

Sudije često pribegavaju srednjim rešenjima kako bi "umanjili grešku" procene, pa bude kao u bajci o Zlatokosoj - probacija je suviše hladna, a zatvor suviše vruć; intenzivni nadzor je baš kako treba. Dakle, i oni prestupnici za koje bi bila dovoljna probacija dobijaju i više od toga. S druge strane, kao posledica pojačanog nadzora javlja se veći broj opziva sankcije (nego što je to slučaj sa standardnim probacionim nadzorom) i upućivanja prestupnika u zatvor. Ova dva efekta, širenje i snaženje mreže u praksi dovode do uvećanja troškova ISP za dodatnih 80% (7200\$ godišnje po prestupniku). Uz sve ovo treba dodati i konstataciju da su ovi troškovi daleko veći u odnosu na probaciju (podatci preuzeti: Cromwell, 2005).

Što se tiče uštede zatvorskih kapaciteta primenom intermedijarnih sankcija mnogi autori izražavaju opravdanu sumnju da postoji značajna korelacija. Morris i Tony ističu da naučni dokazi i praktično

iskustvo pokazuju da intermedijarne sankcije obezbeđuju mnogo manju uštedu zatvorskih kapaciteta nego što njihovi proponenti tvrde.

Kada govorimo o stopi recidivizma istraživanja pokazuju da primena intermedijarnih sankcija nema značajnijih efekata. Otkriće da učesnici u intermedijarnim sankcijama imaju veću stopu kršenja tehničkih uslova izaziva zabrinutost. Međutim, većina posmatrača se slaže da je povećana stopa kršenja tehničkih uslova i opoziva rezultat veće verovatnoće da kršenje bude otkriveno u intenzivnim programima, a ne veće stope kršenja samih uslova. Sa pozicije odgovornosti, veća stopa neuspeha je dobra: prestupnici treba da se povinuju uslovima, a ukoliko to ne čine treba da slede posledice.

I dok naša penalna praksa i nakon dve godine od stupanja na snagu novog Krivičnog zakona sa nestrpljenjem očekuje usvajanje podzakonskih akata i pravilnika u svetu su mnoga ACT-a odavno već stavljena *ad acta*. Penološka materija gradi se od racionalnih, pragmatičnih, ali i futurističkih, ponekad nerealnih i teško ostvarljivih inspiracija. Neki projekti uspevaju da privuku pažnju javnosti, za neke ponestane strpljenja, za neke novca, neke pregazi vreme... Mi samo strpljivo tapkamo u mestu, ili možda samo čekamo da drugi pronađu najbolje rešenje.

LITERATURA

- (1) ARDLEY JENNY (2005) - *The Theory, Development and Application of Electronic Monitoring in Britain*, Internet Journal of Criminology, <http://www.internetjournalofcriminology.com/Ardley%20-%20Electronic%20Monitoring.pdf>, Pristup sajtu: 29.09.2007.
- (2) BLACK MATT, SMITH RUSSEL (2003) - *Electronic Monitoring in Criminal Justice System*, Australian Institute of Criminology, Trends and Issues in Crime and Criminal Justice, <http://www.aic.gov.au/publications/tandi2/tandi254.pdf>, Pristup sajtu 02.10.2007.
- (3) BONTA, J., WALLACE-CAPRETTA, S., ROONEY, J. & MCANOY, K. (2002). *An outcome evaluation of a restorative justice alternative to incarceration*. Contemporary Justice Review, 2002, 5(4), 319-338.

- (4) CAPUTO GAIL (2004) - *Intermediate Sanctions in Corrections*, University of North Texas Press, Danton, Texas, <http://web3.unt.edu/untpress/catalog/excerpt/press182.pdf>, Pristup sajtu: 07.10.2007.
- (5) CARNEY FRANCIS (1998) - *Developing Sentencing Guidelines in Massachusetts: A Work in Progress*, Blackwell Publishers Ltd., Law & Policy, Vol 20, No 3, <http://www.blackwell-synergy.com.nainfo.nbs.bg.ac.yu:2048/toc/lapo/20/3>, Pristup sajtu: 07.10.2007.
- (6) CEP - *Electronic Monitoring in Europe*, online publication, http://www.cep-probation.org/publications/reports/electronic_monitoring_in_europe.shtml
- (7) CROMWELL PAUL, ALARID LEANNE FIFTAL, DEL CARMEN ROLANDO V. (2005) - *Community - Based Corrections*, Thomson Wadsworth, Belmont, CA
- (8) DICKEY, W. J. (1994). *Evaluating boot camp prisons* (Public Policy Report). Washington, DC: Campaign For An Effective Crime Policy.
- (9) HARRIS M. KAY (1986) - *The Goals Of Community Sanctions*, Department of Criminal Justice, Temple University, Philadelphia, PA, <http://www.nicic.org/pubs/pre/004569.pdf>, Pristup sajtu: 12.10.2007.
- (10) HOWARD JOHN (2001)-*Halfway House*, Society of Alberta <http://www.johnhoward.ab.ca/PUB/halfway.htm>, Pristup sajtu: 27.10.2007
- (11) MORRIS NORVAL, TONRY MICHAEL (1990) - *Between Prison and Probation: Intermediate Punishments in a Rational Sentencing System*. NY: Oxford University Press
- (12) PETERSILIA JOAN (2003) - *When Prisoners Come Home*, New York, Oxford University Press
- (13) RICHARDSON FRANCOISE (1999) - *The Electronic Tagging of Offenders: Trials in England*, The Howard Journal, Vol 38 No 2, str. 158-172,
- (14) SMITH PAULA, GOGGIN CLAIRE, GENDREAU PAUL (2002) - *The Effects of Prison Sentence and Intermediate Sanctions on Recidivism: General Effects and Individual Differences*, Public Works and Government Services Canada, <http://ww2.ps->

sp.gc.ca/publications/corrections/200201_Gendreau_e.pdf, Pristup sajtū: 29.09.2007.

- (15) TONRY MICHAEL (1997) - *Intermediate sanctions in Sentencing Guidelines*, U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, Washington, DC, <http://www.ncjrs.gov/pdffiles/165043.pdf>, Pristup sajtū: 26.09.2007.
- (16) U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE, BUREAU OF JUSTICE ASSISTANCE (1996) - *How to Use Structured Fines (Day Fines) as an Intermediate Sanction*, Washington DC, http://www.vera.org/publication_pdf/96_64.pdf, Pristup sajtū: 14.10.2007.
- (17) U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE, NATIONAL INSTITUTE OF JUSTICE (1999) - *Keeping Track of Electronic Monitoring*, The National Law Enforcement and Corrections Technology Center Bulletin, <http://www.nlectc.org/pdffiles/Elec-Monit.pdf>, Pristup sajtū: 02.10.2007.
- (18) ULMER J. (2001) - *Intermediate Sanctions: A Comparative Analysis of the Probability and Severity of Recidivism*, Sociological Inquiry, 71/2, str. 164-193, <http://www.blackwell-synergy.com.nainfo.nbs.bg.ac.yu:2048/toc/soin/71/2>, Pristup sajtū: 09.10.2007.

INTERMEDIATE SANCTIONS

This paper provides brief description of intermediate sanctions. Those sanctions were developed to span the gap between traditional probation and incarceration and to reach three major goals: cost saving, decreasing of prison overcrowding and reduction of recidivism rates. Evaluation on the effects of intermediate sanctions showed that those expectations were to optimistic. The paper concludes by discussing the theoretical and practical implications of the use and future development of intermediate sanctions.

KEY WORDS: *intermediate sanctions / community corrections / probation*